

MORNING BLESSINGS

into me, and You preserve it within me. You will eventually take it from me, and restore it within me in Time to Come. So long as the soul is within me, I offer thanks to You, Lord my God and God of my fathers, Master of all works, Lord of all souls. Blessed are You Lord, who restores souls to dead bodies.

One is to recite the following Morning Blessings whether or not they apply to him specifically, as for example, if he was awake all night and did not remove his clothes and put on others. However, if he was awake all night, he is to recite them only after dawn. If one slept during the night, he may recite them as soon as he rises, provided it is after midnight. If he was awake all night and heard the crow of the rooster after midnight, he may recite the berachah לשברי לשרתו תורתו (... who gives the rooster understanding...). If he heard it before midnight, he should not recite the berachah but should wait until dawn.

Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who gives the rooster understanding to distinguish between day and night.

Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who opens the eyes of the blind.

Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who releases the bound.

Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who straightens the bowed.

Blessed are You, Lord our God, King of the universe who clothes the naked.

ברכות השחר

בְּיָי וְאַתָּה מַשְׁפָּטָהּ בְּקִרְבִי, וְאַתָּה עֲתִיד לְשַׁלְּחָהּ
בְּמַמְנֵי, וְלְהַחְיֶיהָ בִּי לְעַתִּיד לְבָא. כָּל זְמַן
לְשִׁמְרָהּ בְּקִרְבִי מִזֵּדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי וְאַתָּה
אֲבוֹתֵי, רַפּוּן כָּל הַמַּעֲשִׂים, אֲדוֹן כָּל הַיְשָׁמוֹת.
בְּרַחֵם אֱתָהּ יְיָ הַמַּחְיֶה נְשָׁמוֹת לְפָנֶיךָ מֵתִים :

כל ברכות בהמה דלילין מנדיף אשולו לאו נחמיס ביה כנון שיעורו כל הלילה ולא בשם ברקיו
ולא ללב אחרים אלא שם יעורו כל הלילה ולא נחמיס ביה איתו מברך אלא אהר שיעורו
מזוך הבהר אלם אם יב' בלילה נחמיס ביה יצול לנדר עירי שבחמיס ביה כנון ונלכד שיהיה מחמת לילה
ואיך הוא יעורו כל הלילה ושמע קול מברקת מלכות ואילך יכיל לנדר בנזקן ולכבו ניהי אלם על שמיעה
שקורים מלות לא יברך אלא תמתין עד אהר שיענה עמור תסתי :

בְּרַחֵם אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְכֵךְ הַעוֹלָם,
הַנּוֹתֵן לְשִׁכְרֵי בִינָה לְהַבְחִין
בֵּין יָאִם וּבֵין רַיָּלָה :

בְּרַחֵם אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְכֵךְ הַעוֹלָם,
פּוֹקֵדָה עֵינֵינוּ :

בְּרַחֵם אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְכֵךְ הַעוֹלָם,
מַתִּיר אֲמֹנִים :

בְּרַחֵם אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְכֵךְ הַעוֹלָם,
זוֹקֵק כְּפֹתִים :

בְּרַחֵם אֱתָהּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְכֵךְ הַעוֹלָם,
מַלְכֵךְ יֵשׁ עַרְמִים :

ברוך

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who gives strength to the weary.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who spreads forth the earth above the waters.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who directs the steps of man.

On Tishah b'Av and on Yom Kippur, the following berachah is omitted.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has provided me with my every need.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who girds [the people] Israel with might.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who crowns [the people] Israel with glory.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has not made me a gentile.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has not made me a slave.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has not made me a woman.

ברכות השחר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
הנותן ליעקב את:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
רקע הארץ על המים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
הפנין מצעדי גברי:

בשמע נאלץ וניום הכפורים חץ לומרים ברבנו יי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
שעשית לי כר צרכי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
אזור ישראל בך ברחם:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
עזבר ישראל בהפארת:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
שירא עשני גוי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
שירא עשני עבד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם,
שירא עשני אשה:

ברוך

(2)

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who removes sleep from my eyes and slumber from my eyelids.

One should not respond "Amen" here, for it is part of the longer Berachah which follows.

וידי And may it be Your will, Lord our God and God of our fathers, to accustom us to [study] Your Torah, and to make us cleave to Your commandments. Do not bring us into sin, nor into transgression or iniquity, nor into temptation or scorn; and may the evil inclination not have mastery over us. Keep us far from an evil person and an evil companion. Make us cleave to the good inclination and good deeds; and compel our inclination to be subservient to You. Grant us this day and every day, grace, kindness and mercy in Your eyes and in the eyes of all who behold us; and bestow bountiful kindness upon us. Blessed are You Lord, who bestows bountiful kindness upon His people Israel.

ידי May it be Your will, Lord my God and God of my fathers, to protect me this day and every day from insolent men and from impudence; from a wicked man, from an evil companion, from an evil neighbor and from an evil occurrence; from an evil eye, from a malicious tongue, from slander, from false testimony, from men's hate, from calumnious charges, from unnatural death, from harsh diseases and from misfortune; from the destructive adversary, from a harsh judgment, from an implacable opponent, whether or not he is a member of the Covenant, and from the retribution of *gehinom*.

Siddur HaRav:
One must be extremely scrupulous concerning the Blessings of the Torah. It is forbidden to utter any words of Torah before these blessings are recited. One who has slept at night recites them upon rising any time after midnight; if he was awake all night, he recites them when day breaks, just like all the other morning blessings.

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has sanctified us with His commandments, and commanded us concerning the words of the Torah.

ברכות השחר
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המעביר
שנה מעיני קודם היום ויוצן מפני שיהיה ברכה אחת מוחזרת
בביתך ומחמת בביתך :

וידי רצון מקפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, לשפתינו פתוחה ותדברנוך פמחצותיך, ואל תביאנו לרא ליהי תפא ולא ליהי עברה ועון ולא ליהי נסיון ולא ליהי כוון, ואל ישלם פנינו יצר הרע, ותרחקנו מאדם רע, ומחבר רע, ודברנו פיצור מרב וכמעשים מזכים, וכוף את יצרנו להשתעפר לך, והגינו דיוס וככל יום דהון ולהקד ולהמסים פעניך וכעני כל רחמינו, והמקלנו חסדים מזכים. פרוק אתה יי המולך חסדים מזכים לעמו ישראל: ידי רצון פלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתיצילני דיוס וככל יום מעני פניו, ומעוזו פניו, מאדם רע, ומחבר רע, ומשכר רע, ומפגע רע, מעין הרע, מלשון הרע, מפלשנות, מעדות שקר משנאות רפזיות, מעלילה, מפחיתות משנה, מחלים רעים ומפוקרים רעים ומשכח המשותות כדיון קשור, ומבעל דיון קשור, ביון שרואת כן פרור וכן ישאנו כן בריות. ומדינה של גיהנם:

פירוש: וידענו מלך העולם, אשר קיימנו
במצותיו, וצונו על דברי תורה:

הלכות ברכות השחר מו

ונתוספו ז' של מוסף לה ומ"ז של ב' סעודות לו וב' של קידוש הלילה כשמקדש על הכוס לו וא' של קידוש היום י"ח הרי כ"ו חסרו י"ג צריך למלאותן בפירות ומיני בשמים לט ואם אין לוח יכוין וישמע ברכות הקוראין בתורה והמפטיר מא ויענה אחריהן אמן כמ"ש בס"י רפ"ד מב אבל אם לא ישמע הברכה אע"פ שיודע איזה ברכה מברך ועונה אחריה אמן אינה עולה לו למנין ק' ברכות מג אבל מי שיש לו פירות אינו יוצא בשמיעת הברכות וביום הכפורים יכול להריח ולמלאות מנין ק' ברכות מד אך אי אפשר לברך על כל פעם אם לא בהיסח הדעת מה כמו שיתבאר בס"י רי"ז מו והשאר יכוין בשמיעת הברכות בחזרת הש"ץ מו וכן יעשה מי שמתענה מבעוד יום שהסרו לו ח' של סעודת הלילה:

ב ברכות השחר נתקנו לברך כל אחת בשעה שנתחייב בה מה דהיינו כשיעור משנתו מה אמר אלהי נשמה י וכששומע קול התרנגול יברך הגותן לשכוי בינה וכשלוכש חלוקן והוא מושכב נא יברך מלכיש ערומים וכשיניח ידו על עינו דרך חלוקיב (אבל שלא דרך החלוק אסור להושיט יד לעין קודם נטילת ידים כמו שנתבאר בס"י ד'ג) יברך פוקח עורים וכשיושב יברך מתיר אסורים מפני שמניע עצמותיו שהיו כל הלילה כמו כפותים נד וכשווקף יברך זקף כפופים שהיתה קומתו כפופה כל הלילה ועכשיו עמדה על מעמדה נה וכשיניח רגליו בארץ יברך רוקע הארץ על המים וכשנועל מנעליו נו יברך שעשה לי כל צרכי ואין לשנות הנוסח ולומר צרכי הכ"ף בקמץ שהוא לשון רבים נז מפני שברכה זו אינו אלא על נעילת מנעלים שהוא צורך האדם (ועל שאר צרכיו מברך עליהם בפני עצמו כשנתנה מהם) וכשהולך יברך המכין מצעדי גברי נח ויש נוהגין לומר אשר הכין נט וכשחוגר חגורו או לובש האבנט סא המפסיק בינו לערוה סב יברך אוור ישראל בגבורה וכשמשים קובע סג או מצנפת בראשו יברך עומר ישראל בתפארה סד.

ז רמב"ם הלכות תפלה פ"ז ה"ג. שו"ע שם. עיין לעיל סי' ו ס"ו.
 נא עמק הברכה סדר ברכות השחר אות מ. פרישה ס"ק ד. לבוש ס"ב. דברי חמודות ברכות פ"ט אות ע. וראה לעיל רס"י ב.
 נב עמק הברכה שם. מעדני ז"ט על הרא"ש שם אות ע. ט"ז ס"ק א. מ"א ס"ק א. וראה גם רבינו מנוח הל' תפלה פ"ז ה"ד. ס' הפרדס לר' אשר ב"ר חיים שער ט פ"ד. נג מהדור"ק סעף ת. וראה לעיל סי' א ס"ז שחכמי הוותר החמירו שלא ליגע במלבושיו קודם נט"י. וראה חקרי הלכות ח"ו ו, א. העו"ב תשעו ע' 55. תשעו ע' 96. תשעת ע' 57. תשעט ע' 48.
 נד ב"י. וראה לבוש ס"א.
 נה ב"י.
 נו ובסידור: בת"ב וביום הכיפורים אין אומרים ברכה זו ובס' המנהגים - חב"ד (ע' 59): ער למחר.
 נז מ"א ס"ק ב.
 נח וכו"ה הנוסח בסידור.
 נט ראב"ה ברכות סי' קמו. אגודה ברכות סי' רי. מ"א ס"ק ג.
 ס רמב"ם פ"ז מהלכות תפלה ה"ו.
 סא דא"ה ברכות ס, ב. מובא בב"י. רמ"א ס"א. ועי' פרישה ס"ק"ו בדעת רבינו מנוח (הל' תפלה פ"ז ה"ו) ואבודרהם בשם הראב"ד.
 סב ב"י בשם הרא"ה שם.
 סג תוספות ברכות ס, ב.
 סד עי' לעיל סי' כה ס"מ.

לה כדלקמן סי' רפו.
 לו כדלקמן סי' עדר.
 לז כדלקמן סי' רעא.
 לח כדלקמן סי' רפט ס"ב.
 לט מנחות שם. וראה גם לקמן סי' רצ ס"א וש"ג. ועי' לקמן סי' רמט ס"א שיש ליהרר שלא לגרום כוזה ברכה שאינה צריכה. קו"א שם ס"ק ד. סי' רטו ס"דיה. סדר ברה"נ פ"ג הט"ו.
 מ המנהגי דיני תפילה סי' א. מ"א שם. וראה אליה רבה סי' רצ, לקמן סי' ריג ס"ו, שמברך בעצמו עדיף.
 מא שבלי הלקט סי' א בשם גאון. רא"ש ברכות פ"ט סי' כד. יראים סי' רנה. מ"א שם. אבל לא בשמיעת ברכות חזרת הש"ץ, רק בלית ברירה, כדלקמן לגבי יוחכ"פ. וראה לקמן סי' רטו ס"ה.
 מב סעף ז וש"ג.
 מג מ"א שם. פרי חדש ס"ג. ועי' לקמן סי' קכד ס"א.
 מד סדר היום (מאה ברכות). מ"א שם. וראה גם לקמן סי' תריב ס"ו.
 מה שלי"ה יומא סוף עמוד התשובה ד"ה אמנם מי שעייף. מו סי' זה לא הגיע לירינו בשוע"ר, וראה שו"ע שם ס"א. מז שלי"ה מסכת תמיד ענין ס"ה וענין ביהכ"ס (ד"ה הייב אדם) ומסכת יומא שם. כנסת הגדולה בהגהות הטור. מח תשובת רב גמרונאי (סי' מ, ובאוצה"ג ברכות חלק התשובות סי' שפט). המנהגי דיני תפלה סי' א. מור. מט ברכות ס, ב (וכל הפרטים שבהמשך הסעף) לפי גירסת הרא"ש שם פ"ט סי' כג. מור ושו"ע ס"א.

הלכות ברכות השחר מו

קסז

ולמה הזכירו שם ישראל בכ' ברכות אלו ולא באחרות לפי שהחגורה^ס והכובע בישראל אינם כמו באומות שבאומות אינן אלא להנאת הגוף בלבד אבל בישראל הם ג"כ משום צניעות וקדושה החגורה להפסיק בין לבו לערוה^ס והכובע שלא יהא בגלוי הראש ואף שאין איסור בזה מן הדין מ"מ מדת צניעות וקדושה הוא^ס שעל ידי כך ממשיך מורא שמים על ראשו^ס.

וכשנוטל ידיו יברך על נטילת ידים^ס וכשנוטל פניו יברך המעביר שינה מעיני וכו' ויהי רצון כו' עד בא"י גומל^ט חסדים טובים לעמו ישראל ואין לענות אמן אחר המעביר שינה מעיני קודם ויהי רצון^{טא} מפני שהכל ברכה אחת ארוכה פותחת בברוך וחותרמת בברוך^{טב} ואע"פ שצריך לומר החתימה מעין הפתיחה^{טג} י"ל שגומל חסדים טובים הוא החסד שעושה הקב"ה שמעביר חבלי שינה מעיניו:

ג עכשיו מפני שאין הידים נקיות^{טד} וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותן נהגו לסדרן בבית הכנסת והם עונין אחריהן אמן ויוצאים ידי חובתן^{טו} שברכות אלו אינן דומין לברכות המצות שצריך לברך עובר לעשייתן^{טז} לפי שמברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות אבל ברכות הללו שהן שבח והודאה יכול לברך אותן גם אחר כך^{טז} ואפילו שמע קול תרנגול בחצות יכול לברך עליו בשחר כיון שלאחר מכן מברך לא נתנו בהם חכמים שיעור תכיפה^{טז}:

ד ועוד ג' ברכות שחייב אדם לברך בכל יום שלא עשני גוי ושלא עשני עבד ושלא עשני אשה^{טז} ואפילו השבוי יאמר שלא עשני עבד^{טז} שאין הברכה על החירות מהעבדות אלא על שאין העבד חייב אלא במצות שהאשה חייבת בהם^{טז}.

וגר יש אומרים שיאמר שעשני גר^{טז} כי כשנעשה גר הוא נקמן שנולד^{טז} ונעשה בריה ועשייה חדשה אבל לא יאמר שלא עשני גוי^{טז} שהרי היה גוי בתחלת עשייתו ואעפ"כ יאמר שלא עשני עבד^{טז} ואע"פ שהיה נכרי וגרוע מעבד מ"מ היה יכול להתגייר ולהתחייב

חי"ט ע' שצ). ועי' אנ"ק חי"ח ע' רעוה אם להנהיג כך במקום השש.
עו פסחים ז, ב. וראה גם לעיל סי' ו ס"ה. סי' כה ס"ו.
לקמן סי' ס ס"ב. סי' קנח ס"ו. סי' קסו ס"א. סי' רסג ס"ה. סי' שסו ס"ה. סי' תלב ס"ה. סי' תרלט ס"ו. סי' תרמג ס"ב. סי' תרנא ס"ו.
עז רא"ש שם. ב"י. לבוש ס"א. וראה רמב"ן ור"ן פסחים שם. שו"ת מן השמים סי' יב. לקמן סי' ס ס"ב. סדר ברה"ג פ"ג ס"ו. ועי' לקמן סי' עא סוף ס"א, שאם בשעה שקם ממטתו היה פטור א"צ להשלימן אח"כ.
עח רמב"ן ור"ן שם. ב"י. וראה לקמן סי' מז ס"ט. ואם לא בירך עד אחר התפלה ראה לקמן סי' גב ס"א.
עט מנחות מג, ב. טור וש"ע ס"ד.
פ תשובת הרמ"ה הובאה באבודרהם ובארחות חיים דין מאה ברכות סי' ח ובב"י.
פא הגנה ד, א וש"י. וראה גם לעיל סי' ז ס"א. לקמן סי' קפו ס"א.
פב דרכי משה. רמ"א ס"ד. ט"ז ס"ק ה.
פג יבמות כב, א וש"י.
פד תשובת הרמ"ה שם. רמ"א שם.
פה ב"ח.

סה לבוש ס"ב. ב"ח. ט"ז שם ס"ק ב.
סו ב"י בשם הרא"ה שם. וכדלקמן רס"י עד.
סז לבוש שם. מ"א סי' צא ס"ג. וראה גם לעיל במהרו"ק סי' ב ס"ו. לקמן סי' צא ס"ג (ממדת חסידות). מהרו"ב סי' ב ס"ו (משום צניעות ובחקותיהם). לקמן סי' רפב ס"ו. ועי' פס"ד צ"צ סי' ב. אנ"ק חי"ח ע' שכו.
סח שבת קנז, ב.
סט כדלעיל רס"י ד.
ע כ"ה גם לקמן ס"ה אבל לעיל ס"א ולקמן סי' קי ס"ז ובנוסף חסידות: הגומל. וכ"ה בסדר הארוז"ל (ר' שבתו ור' יעקב קאפיל).
עא טור וש"ע ס"א.
עב משא"כ ברכה קצרה, כדלקמן סי' מז ס"ה וש"י.
עג תוס' ברכות מו, א ד"ה כל. מ"א ס"ק ה. וראה גם לקמן סי' קפח ס"ד.
עד שו"ת ר' נטרונאי ריש סי' מ. סדר רב עמרם גאון: רא"ש פ"ט דברכות סי' כג. טור וש"ע ס"ב. וראה גם לעיל מהרו"ק סי' ד ס"ג וש"י.
עה סדר רב עמרם. המנהיג דיני תפלה סי' א. טור וש"ע שם. והיינו כשיש מ' שומעין ועונין אמן, כדלקמן סי' נט ס"ד. ולענין ברכות התורה ראה לקמן ס"ה. אבל ראה לעיל סי' ו ס"ד וס"ט. ומנהג חב"ד לאמרם בבית (אנ"ק

בכל המצות^פ אבל אם היה עבד לא היה יכול להשתחרר אלא א"כ שחררו רבו וי"א^פ שאין לו לברך שעשני גר כי נתגייר ע"י בחירתו שבחר בדת ישראל ולפי דברי המקובלים^{פח} שברכות אלו הן על יציאת נשמתו בלילה שלא נדבק בה נשמת גוי או עבד או אשה גם הגר יכול לברך בן.

והנשים נוהגות לברך שעשני כרצונו^{פג} והוא כמו שמצדיק עליו את הדין על הרעה^ז:
ה כשמסדרין אותן בבית הכנסת יש לסדרן כסדר שמתחייבין בהן^{צא} כל מקום ומקום לפי מנהגו^{צב} כגון במקומות שאין הולכין יחף כלל ונועלים מנעלים תחלה ואח"כ הולכין מברך תחלה העושה^{צג} לי כל צרכי ואח"כ המכין מצעדי גבר^{צד} ובמקומות שהולכין קצת יחף בתוך הבית ואח"כ נועלין כשיוצאין לשוק^{צה} מברכין המכין מצעדי גבר תחלה^{צו} (וכן לענין פוקח עורים ומלביש ערומים^{צז}).

ואם טעה בסדר הברכות אין בכך כלום חוץ מברכת מתיר אסורים וזוקף כפופים שאם בירך זוקף כפופים לא יחזור ויברך מתיר אסורים^{צח} מפני שבכלל זקיפת הקומה הוא התרת האיברים ותנועתם ולמה יחזור לברך על זה שנית^{צט}.

אבל אם בירך תחלה שלא עשני עבד יחזור לברך שלא עשני גוי^ק אף שהגוי גרוע מהעבד לפי שיש מעלה בגוי שאינה בעבד^{קא} שהעבד אין לו יחוס שאין זרעו מיוחס אחריו אלא אחרי האם^{קב} כמו בבחמה שנאמר^{קג} שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור^{קד} משא"כ בנכרי^{קה} וגם הנכרי יכול להתגייר מעצמו ולהיות כישראל גמור מה שאין כן בעבד^{קז}.

וכן אם בירך תחלה שלא עשני אשה יחזור לברך שלא עשני גוי ועבד^{קז} שהאשה אינה יכולה להתחייב בכל המצות כמו נכרי שיתגייר ועבד שישחררו רבו וצריך ליתן הודאה למקום ברוך הוא שלא שם חלקו כמעולה שבהם^{קח} אלא זכה לעבד ה' ולהיות קרוב אליו יותר מכולם:

ו במדינות אלו נוהגין לברך הנותן ליעף כח^{קט} ותקנהו הגאונים אחר חתימת התלמוד

סדר ר' עמרם. פע"ח שער הברכות פ"ו. וראה בקרי הלכות ח"ו ו, ב.
צח סדר רב עמרם גאון. הובא במור. שו"ע ס"ה.
צט ב"י.
ק ט"ז ס"ק ו.
קא ב"ק טו, א.
קב ראה רש"י יבמות סב, א ד"ה חיים. קידושין סט, א ד"ה עבד.
קג בראשית כב, ה.
קד יבמות שם. וראה רמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ו. והל' ממרים פ"ה ה"א.
קה יבמות שם. רש"י שם ד"ה חיים. ולעיל "גוי" כלשון הברכה. ובכמה דפוסים שונה (ע"י הצנזור).
קז מ"א ס"ק י. וראה גם סעיף הקודם.
קז מ"ז שם.
קח ראה מ"ו ס"ק ד. בקרי הלכות ח"ו ו, ב. גניו חיים סק"ה.
קט סמ"ג עשין כו. טור בשם סדורי אשכנז. רמ"א ס"ו. פע"ח שער הברכות פ"ו. שער הכונות ענין ברכת השחר.

פו מ"א ס"ק י. וראה גם לקמן ס"ה.
פז מ"א שם בשם של"ה. ב"ח.
פח מ"א שם. מצת שמורים כוונת הברכות.
פט טור וש"ע שם. ורבינו לא הביאה בסידורו. וראה אנ"ק ח"ב ע' סג וש"ג. יגד"ת (ג"י) לג ע' קה. לד ע' קעו. לה ע' רמח. לו ע' שיג.
צ ראה ברכות נד, א. שו"ע רכב. לקמן ס' קיג ס"ט. סדר ברה"י פ"ב ה"ח.
צא המנהיג דיני תפלה ס' א בשם ר' נטרונאי (שו"ת ריש ס' ט). לבוש ס"ד.
צב מ"א ס"ק ב.
צג ובקנ"ג השלחן הגיה "שעשה" ככסעוף ב.
צד רמב"ם הל' תפלה פ"ו ה"ו. רא"ש פ"ט דברכות ס' כג. טור וש"ע ס"א.
צה ראה שבת קכמ, א וברש"י שם ד"ה ויקח מנעלים. וראה פירוש התפלות והברכות לר' יהודה בן יקר.
צז ברכות ס, ב. סמ"ג עשין כו. וקח ס' שב. ב"ח. וכ"ה בסידור.
צז וכ"ה בסידור (רלא כדלעיל ס"ב). וראה ברכות שם.

הלכות ברכות השחר מז קסט

מפני תשות כח שירדה לעולם כי ובכל יום מתחדש כחו של אדם וכמו שאמרו רי"א חדשים לבקרים רבה אמונתך קי"ב בשר ודם מפקיד פקדון אצל חבירו והוא מחזירו כלוי ומקולקל וכל אדם מפקיד נשמתו אצל הקב"ה לעת ערב עיפה והוא מחזירה לו חדשה ורגועה וראו הגאונים לתקן ברכה על החסד הגדול הזה.

ויש מפקפקים לאמרה קי"ג מפני שאין כח ביד שום אדם לתקן ברכה אחר חתימת התלמוד קי"ד ואין בזה קסט כדאי לדחות המנהג ותקנת הגאונים (אבל ברכה שלא תיקנוה הגאונים או שלא נתפשטה תקנתם ולא נהגו בה רוב הציבור אין לאמרה כלל לדברי הכל ולכן צריך למחות ביד המדפיסים שלא להדפיס בא"י בסוף כמה תחינות ובקשות קסט כי הן ברכות לבטלה לדברי הכל) וכן מה שיש נוהגין לברך בשחר ברכות אחרות נוספות כגון ברוך סומך נופלים קי"ז ברוך מגביה שפלים קי"ח טעות הוא בידם קי"ט ואין לאמרם כלל קכ: ז כל ברכות השחר אם לא נתחייב באחד מהן קכא כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או שלא לבש או שלא חגר (או שהיה ניעור כל הלילה קכב ולא הוצרך להעביר חבלי שינה מעיניו) יש אומרים קכג שאותה ברכה שלא נתחייב בה לא יאמרנה ויש אומרים קכד שכל הברכות שהן על סידורו של עולם והנהגתו כגון הנותן לשכוי בינה ורוקע הארץ מברך אותן אע"פ שלא נתחייב בהן אבל הברכות שהן להנאתו כגון מלביש ערומים והמכין מצעדי גבר קכה ואזור ישראל בגבורה ועומר ישראל אם לא נתחייב בהן כגון ששוכב על מטתו ערום לא יאמרן כלל ויש אומרים קכו שאפילו לא נתחייב בהן כלל יברך כולן כסדרן מפני שאין הברכות על הנאת עצמו בלבד אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם ואם הוא אינו נהנה אחרים נהנין קכז וכן המנהג פשוט ואין לשנות קכח ויש מי שאומר קכט שאעפ"כ סומא לא יברך פוקח עורים כיון שהוא דבר החסר בגופו אבל חרש יברך הנותן לשכוי בינה כיון ששמיעת האוזן אינה מוזכרת בברכה.

ולכתחלה טוב להביא עצמו לידי חיוב כל הברכות אם אפשר לו קיד (ואם אי אפשר בכולן עכ"פ יש לו לילך וללבוש ולחגור ולעטר קודם שיסדר ברכותיהן כדי לחוש לסברא שניה):

קכב האר"י בפע"ח שער הברכות ריש פ"ד. ועי' עטרת זקנים ס"ק ד (הועתק כאל"י רבה ס"ק יב).
 קכג רמב"ם פ"ז מהלכות תפלה ה"ד.
 קכד רא"ש פ"ט דברכות סי' כג. טור. וראה גם תוס' ברכות ס, ב ד"ה כי שמע וד"ה כי פרים. רבנו יונה בספר הוראה. לבוש ס"ח.
 קכה עי' תהלה לרוד סק"ה.
 קכו רמב"ן פסחים ז, ב. הובא בר"ן שם. שו"ת מן השמים סי' יב. ס' האשכול הל' ברכות השחר. ס' המכתם ברכות ס, ב בשם רב נטרונאי ורב עמרם ושאר גאונים. רמ"א ולבוש שם.
 קכז לבוש שם.
 קכח רמ"א שם. וק"פ בסידור. והוסיף "אלא שאם נעור כל הלילה ולא נתחייב בהן, אינו מברך אלא לאחר שיעלה עמוד השחר". וראה גם לקמן סי' מז סוס"ז. ולענין ברכה על נמי" ואלהי נשמה ראה סדור (סדר הנטילה ד"ה אם ניעור) וש"ג.
 קכט מ"א ס"ק יד.
 קל עמק הברכה (ברכות השחר אות ט). הובא במ"א שם.

קי סדר חיוס (כונות ברכת השחר). וראה ט"ז ס"ק ז. לקמן סעיף ז. שער הכולל פ"א סי"א.
 קיא מדרש תהלים כה, א. הובא בטור.
 קיב איכה ג, כא.
 קיג אגור סי' פו. ב"י. שו"ע סי' יו. שו"ת רש"ל סי' סד.
 קיד רא"ש בכורות פ"ח סי' ת. לבוש ס"ז בהג"ה. סדר חיוס שם. וראה גם לקמן סי' נא ס"ג.
 קטו ט"ז ס"ק ז.
 קטז של"ה מסכת חולין (עמק הברכה ברכות השחר). ולענין הזכרת השם בתחינות בלא ברכה ראה לקמן סי' קפח סי"ב.
 קיז עיטור הל' ציצית שער ג ח"ב. לבוש ס"ז בהג"ה. ט"ז שם.
 קיח הלכות גדולות סוף ברכות. עיטור שם. השו" הגאונים החדשות סי' ל. שבלי הלקט סי' ד. ב"י.
 קיט עיטור שם. אגור הל' ברכות סי' פו. שו"ע סי' י.
 קכ ט"ז שם.
 קכא שו"ע ס"ה.

המתפלל בנוסח אר"י מתפלל בנוסח זה גם כשמתפלל עם צבד שמתפללין
נוסח אחר ואין בזה משום לא תתגודדו.

מותר לשנות מנוסח אשכנז וספרד לנוסח אר"י, בלבד שיהי זה
בקביעות.

ברכת ענטי שחרית מברכים כשהידים נגובות, מוגבהות עד מקום
פיאות הראש, ופרודות (פאנאנדערגעשפרייט).

מברך כל הברכות הללו [ברכות השחר] אפילו לא נתחייב בהן, כגון שניעור
כל הלילה ולא פשט בגדיו ולא לבש אחרים, אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב
בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר, אבל אם ישן כלילה ונתחייב בהן
יכול לברך מיד כשנתחייב, ובלבד שיהי מתצות לילה ואילך.

מצות ציצית

רחב הט"ק צ"ל אמה של תורה שהיא רחב כ"ד גודלין מרווחים מאדם
בינתי, והאורך שלאחוריו מבית הצואר ולמטה צ"ל ג"כ אמה של תורה, והאורך
שמלפניו מסוף נקב בית הצואר עד למטה צ"ל ג"כ אמה של תורה.
כל שיעור הזה של האורך ורחב של הט"ק צ"ל כולו מופשט, ולא יתקפל
ולא יתקמט כלום משיעור הזה, כי מקום הנקפל או הנקמט אינו עולה מן המדה,
וצריך להשגיח ע"ז תמיד כל הנותרים לקיים מצות ציצית כל היום.
הנקב שמכניס בו חוטי הציציות צריך שיהי רחוק מסוף הכנף כאורך
מלא קשר אגודל עד סוף הצפודן דהיינו כל אורך פרק ראשון אגודל מאדם
בינוני בריח ולא בצמצום עד רחב ג' גודלין ולא עד בכלל אלא פוחת מעט.

סידורים מנוסתאות שונות ומכולם בירר וליבן את הנוסחא שבסידור שלו (בית רבי ח"א
פכ"ו, וראה שם פ"ה).

רבנו הזקן לא הביא בהסידור רק מה שמקובל עפ"י כתבי האר"י ומתאימות עם
מה שלמדו הפוסקים מהגמרא והכרעו כן להלכה, ודקוק שהתיבות יכילו את הסודות
שבהן, אבל לא באר את הסודות והכחונות כדי שיהי יד הכל ממשמשין בו (שער הכולל
בהקדמתו, וראה לקוטי שיתות כרך ד' ע' 1149).

ידוע אשר בין העשר זכותים שהתסידים הראשונים יחסו לרבנו הזקן, הי' זה
שתיקן נוסח התפלה (לקו"ד כרך ד' ע' תריח, ב).
(מפני סיבות טכניות — לא באו כאן כל שינויי נוסחאות התפלה של נוסח
אד"ה, ויבואו בחלק ההוספות שיודפס בקרוב).

המתפלל . . לא תתגודדו: ראה פס"ד להצ"צ תאו"ח (ה, ד ואל"ך) — ובאם מותר
לו לירד לפני התיבה ולהתפלל בנוסח שלו ולא של הצבור. מעשה רב, אשר מהר"ן אדלר
(ובעל ההמלאה) עבר לפני התיבה בנוסח ספרד ובני המנין שלו התפללו נוסח אשכנז
(שרית תת"ס תאו"ח סט"ו), ואכמ"ל.

מותר . . בקביעות: עיין שרית מהרש"ם תאו"ח, תת"ס תאו"ח סט"ו. מנחת
אלעזר ח"א ס"א (וסי'נ לכמה ספרים הדנים בזה) ומסקנתו דמותר לשנות מאשכנז
לספרד ואר"י, אבל לא להיטף, ע"י"ש. — ומעשה רב — בימות אד"ה"ו שרובא דרובא
מאלו שנקטו בנוסח האר"י מדייק עפ"י רבנו הי' עליהם לשנות ממנהגם הקודם, כמובן.
וביניהם כו"כ גדולי ההוראה (ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א).

ברכת ענטי . . ופרודות: מנהג כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) ני"ע — הובא בלקו"ד
כרך ג' תת"ב, ב. — ראה ג"כ בהערות וצייונים לסידור עם דא"ח (הוצאת קה"ת) שנט, א.
סברך . . ואילן: אד"ה"ו בסידורו, וראה בהערות וצייונים לסידור עם דא"ח (שם).
רחב הפ"ק . . שיתחיל לכוון: אד"ה"ו בסידורו, וראה פס"ד להצ"צ או"ח (ב, ג).

מתנה מנכסיו שאינם חלק ממנו¹⁶⁴. ויש גורסים גם בחכמי ישראל "שנתן"¹⁶⁵, ויש גורסים גם בחכמי אומות העולם "שחלק"¹⁶⁶.

הרואה מלכני ישראל אומר: ברוך שחלק מכבודו ליראיו, מלכני עכו"ם אומר: ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם¹⁶⁷. אף כאן יש גורסים בשניהם "שנתן" ויש גורסים בשניהם "שחלק"¹⁶⁸. ולאו דוקא מלך, אלא כל שלטון שהוא דן והורג במשפט ואין מי שמשנה דבריו מהן ללאו ומלאו להן כמלך הוא ומברך עליו¹⁶⁹, ועל השרים שממנה המלך בכל עיר טוב לברך בלא שם ומלכות¹⁷⁰.

אף הסומא שיודע שהמלך עובר, מברך¹⁷¹. ברכת ראית החכם והמלך מברך אחת לשלשים יום, אלא אם כן ראה חכם או מלך אחר שמברך אפילו בתוך שלשים יום, ואפילו ראה מאה מלכים או מאה חכמים ביום אחד מברך על כולם¹⁷².

על חברו. הרואה את חברו לאחר י"ב חודש, מברך: ברוך מחיה המתים¹⁷³. והוא שחביב עליו הרבה ושמת בראיתו¹⁷⁴.

על הרואה את חברו שהיה חולה ונתרפא, ע"ע ברכות הודאה: ברכת הגומל.

בְּרִכּוֹת הַשַּׁחַר

אדם לברך בשחרית, בקומו משנתו.

חייבו. ברכות השחר תיקנו חכמים על סדר העולם והנהגותיו, שהבריות נהנים מזה בכל יום², ומברכים להקב"ה במעם הראשונה שנהנים הנאה זו בכל יום ויום³, שכן אסור לאדם ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, וכל הנהגה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו מעל בקדש⁴, אלא שנחלקו ראשונים

אם חיוב ברכות אלו הן על הנאת אותו האדם המברך או על הנאות בני האדם בכלל⁵. וכתבו גאונים שניתקנו ברכות אלו כדי להשלים מאה ברכות שצריך אדם לברך בכל יום⁶.

ברכת אלהי נשמה. כשייקץ אדם משנתו מברך: אלהי נשמה שנתת בי טהורה (ויש מוסיפים: היא) אתה יצרתה בי אתה (ויש גורסים: אתה בראתה ואתה — או: אתה — יצרתה ואתה) נפחתה בי (ויש שאין גורסים ב"י) ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד לישראל ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא כל זמן שהנשמה (ויש מוסיפים: תלויה¹⁰) בקרבי מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי רבון כל העולמים (וי"ג: המעשים¹¹) ברוך אתה ה' המחזיר נשמות לפגרים מתים¹². ויש מוסיפים לפני החתימה: ארון כל הנשמות¹³, כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה¹⁴. יש מהראשונים שכתבו שעיקר הברכה הוא "המחזיר נשמות לפגרים מתים", אלא לפי שצריך אדם לברך ברכה זו כשניעור משנתו מיד, תיכף בשמתעורר, האריכו בה כדי שיהא מתעורר יפה ויוכל לכוין לבו בברכה¹⁵. ויש שכתבו כי ברכה זו מיוסדת על השינה עצמה, שהקב"ה משמר הנשמה שבנף והיא עולה ושואבת חיים מלפניו, וזהו ההבדל בין ברכה זו לברכת המעביר חבלי שינה¹⁶, שאותה ברכה היא על התעורה והיקיצה מן השינה¹⁶.

ברכה זו אינה פותחת בברוך, לפי שהיא סמוכה לברכת אשר יצר, וכל ברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת בברוך¹⁷, ולפיכך אין להפסיק בין אשר יצר לאלהי נשמה¹⁷. ויש אומרים לפי שהיא ברכת הודאה ושבת להקב"ה על החזרת הנשמה,

משנה ברורה שם ס"ק א. וע"ע ברכות הנהניו. 5 ע"י לחלו: סדרו וזמנו. 6 טור שם בשם רב נטרונאי גאון, וכו' כלבוש וש"ע הרב שם. וע"ע ברכות על חיוב מאה הברכות ומניינן. 7 נ"י הרי"ף, וכו' בסידורים שלנו. וע"י א"ר שם. 8 בסידורים. 9 רמב"ם תפלה פ"ו ה"ג, וכו' בסידורים. וע"י בדק"ס שנשמט בנ"מ בדפוס "אתה בראתה ובר"ו ישנו. 9 עמרת זקנים סי' ו, וע"ש מעמו שנפיתה נאמרה רק באדם הראשון: ויפה באפיו נשמת חיים. 10 נ"י הרמב"ם לפנינו, וברמב"ם ד"ו אינו. 11 נ"י הרמב"ם שם, וכו' בסידורים. 12 ברכות ס ב ורמב"ם תפלה שם. וע"י עוד על שינויים קלים בדק"ס ברכות שם ובסדר עבודת ישראל עמוד 89 ובסידור אוצר התפלות בברכה זו ובמקור הברכות לסדר"ע דף כו. 13 אבודרהם שם. וע"י מקור הברכות לסדר"ע שם. 14 אבודרהם שם. 15 שבלי הלקט השלם סי' ב. 16 ע"י להלן: שאר הברכות. 17 שבה"ל שם בשם אחיו. 17 ע"ע ברכות: הפתיחה והחתימה. 17 א"י או"ח סי' י בשם הגאונים, וע"י אוצ"ח ברכות חלק התשובות סי' שס"ט וסי' שע; שבלי הלקט השלם שם בשם ה"ר ישעיה; שורת הרא"ש כלל ד סי' א; טור בשם י"א. וע"י באור הנ"א

רכו ו ז. 164 ב"י שם, וע"ש בשם אבודרהם ובכ"ח ומ"ז שם עוד טעמים. 165 רמב"ם פ"י הי"א; כלבו סי' פז. 166 רוקח סי' שמן; סמ"ק סי' קנ, וע"י דק"ס שם. 167 כרייתא בברכות שם, ובדפוסים לפנינו כמו בחכמים לעיל: לבריותיו, וע"י דק"ס שם שנשתנה ע"י המדפיסים מפני הבקורת; מוש"ע שם ח. 168 ע"י דק"ס שם. וברמב"ם במלכני ישראל: מכבודו ומגבורתו. 169 שו"ת הרדב"ז ח"א סי' רצו בשם הראב"ד. וע"י מנ"א ס"ק ה. 170 שם. 171 מנ"א ס"ק ו, ע"פ עובדא של רב ששת בנ"מ שם. וע"י פס"ג שמצדד לומר שחסומא שלא ראה מאורות מימיו יברך בלא שם ומלכות. וע"ע סומא. 172 שו"ת הרדב"ז שם בשם הראב"ד, וע"י מנ"א ס"ק י, וע"י לעיל בברכות על הכרקים והרעמים. 173 ברכות נח ב; רמב"ם פ"י ה"ב; מוש"ע רכח א. וע"ע ברכת הזמן על הרואה חברו אחר שלשים יום שמברך שחיינו. 174 תוס' ותר"י ורא"ש שם; מוש"ע שם. וע"ע הנ"ל.

ברכות השחר. 1 טור או"ח סי' מו. 2 לבוש שם. 3 שו"ע הרב שם. 4 טור שם, ע"פ ברכות לה א' וע"י

בְּרַךְ אֱתָהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ
הַעֲלֹם. הַנִּתְּן לַשִּׁבּוֹי הַיְגָה רִים

הַלֵּז הַלֵּז וְיֹא, סִיט גַּי סִייה נִיק' לַמַּלְאָ בְּמַנְהָ אַמֵּר מַנּוּס
לְהַגְחֵיזן יֵיזן וְגַיז לְלָהָ.

כי צינה נומן שפע כי ממנום הלילה ממכין הגבי' כי ממפטע למה בכל
מקומות ו'א ולא נומן צינה הנקרא יין (המסומר) [המסומם] כמ הארה
בגצור הנקרא יין הממבר הנקרא לילה ולא נקרא יין המממם צמור יום.
סאי ג'י [ע'צ] [ע'ה] מללך גצראל צמור בגורמ הגצורה והוא מקבל
מן יסור דמל', וגם כי בגראל מלשפיע מלמולה למטה על המממוים,
ומאמו הארה צמט בגלפוי דמרגוב' ומרעיר ולא הוא זועק. גם סאי
עם ד' אומיות ג'י יל'ול' ש'יל'י נגד ס'ים ומל' מלמ יום ומלמ לילה
וחו' להצמין ע'י צינה שנתמיק הגבי' וירע צין מלמ יום ומלמ לילה:

בְּרַךְ אֱתָהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ
הַעֲלֹם. פּוֹקֵה עֲוֹנוֹיִם עֵיני נִיק' שַמַּאי

כה עיני ז'י'א שמאי צ'י'א עיני ר'י'א

בְּרַךְ אֱתָהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ
הַעֲלֹם. מַתִּיר אֲסוּרוֹיִם מִמֵּין ד'י'א

סאי אסורים צמין סמ'א

בְּרַךְ אֱתָהּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ
הַעֲלֹם. זֹקֵה קְפּוֹפֵיִם ש'י'א מַמַּל

ועשה גדול מעשר ספירות

כָּל הַמַּעֲשִׂיִם. יְיָהּ אֱדוֹן כָּל הַגְּשָׁמֹת:
בְּרַךְ אֱתָהּ יְהוָה הַפּוֹחֵזוּר גְּשָׁמֹת
לְפָנֶיךָ מַתִּירִים:

הגותן לשאי המ'י צרכום שממלן עד אמר צרכם המורה מיני
אדם לצרך בכל יום אע"פ שהוא לא נממיי צהם כגון אם

לא יסן ולא פשע מלצויו וכיוצא בו [וכן] על מנהגו של עולם הוא
מזכך, ונצאפרט כי כולם רומים אל אורות עלויות, מוך משעשה לי
כל זכרי שאין מצרכין צוה"כ וצט"צ שאו הכל אסורים צנעלמ
הסגל, והיה הרצ ז'ל אומר כל הצרכום צצמו אפילו צללה כל
צרכה וצרכה משנממיי צה כמ"ס הרמז"ס ו"ל (צפיק ו' מהל מפלה
הלכה ד') כל שמת קל וכו', וכשהיה שומען מהמקדריך צצה"י אפילו
היו ק' היה עונה אמן אמריהם ואפילו צלמע אמריהם היה מפסיק
ואמק ועונה אמק, ואמ"כ היה ממעטק ציט צלצית ומפילין וממחיל
העקלה וכו' ולא היה מממין מלמדלן עד צצה"י ליש מקפירין:

וּמִד' סִי צַכְכָּן אֵלֵי הֵם סִי צַכְכָּן דַּמַּטְרִיזן סִיט שַצו שְהוּא
נַגְד ז'י'א דַעֲשִׂייה שַצו ע'י סַפִּירוֹת מַמַּמַל לַעֲלֵלַ [ותי'
סַפִּירוֹת] מַעֲלֵלַ לַמַּמַל צְאוֹר יִשֵׁר וְאוֹר מוֹחַל, וְכֵן יֵשׁ לוֹ טו פִּינִיט

שהם ג' כלים ג' מומין ג' נשמות וכנגדן ע' מקיפין, וכן יש צכלים
זועיר אמלע"י דעשייה יש עם ו' שמום שהם אל' אויל לאי
ולאו הצרכום אנו מוכים ומטהרים מיונים ג'יר דעשיה כרי
סיוכלו אמ"כ להיות פנינים מקלצנות ואילן כי עמה הם ממצרכין
ומקלצין אור גדול כדי שיהי צמדלגמ פניני ע"י הצרכום: